

Перші європейські володіння в Північній Америці: Іспанська Флорида, англійські колонії Вірджинії (з прибережними островами) і Нова Англія, французькі колонії Акадія і Канада, шведська колонія Нова Швеція і голландська Нові Нідерланди. У XVIII столітті Данія-Норвегія відродили свої колишні колонії в Гренландії, тоді як Російська імперія заснувала поселення на Алясці [44, с. 25].

Оскільки дедалі більша кількість країн була зацікавлена у колонізації Америки, конкурентна боротьба за території ставала усе запеклішою. Колоністи часто зіштовхувались із загрозою нападу з боку сусідніх колоній, а також тубільних племен і піратів.

Перший етап європейської активності в Америках розпочався з атлантичного переходу Христофора Колумба (1492—1504) за кошти Іспанії, який шукав новий шлях до Індії і Китаю. За ним були інші дослідники, як Джон Кабот, який відкрив Ньюфаундленд і був споряджений Англією. Педру Альваріс Кабрал досліджував Бразилію від Португалії. Веспуччі Амеґіо, який працював від Португалії з 1497 до 1513, встановив, що Колумб знайшов новий континент. Сьогоднішні картографи використовують латинізовану версію його імені Америка для позначення двох континентів. Серед інших дослідників був Джованні де Верраццано від Франції, португалець Жуан Ваш Кортиріал, Самюель де Шамплен (1567-1635), який досліджував Канаду. У 1513 році Васко Нуньєс де Бальбоа перетнув Панамський перешийок та привів першу європейську експедицію до Тихого океану, приєднавши всі прилеглі землі до Іспанії [48, с. 67].

Ці дослідження супроводжувалися, зокрема, як у випадку з Іспанією, цілим етапом завоювань: іспанці, щойно закінчивши реконкісту Іспанії від ісламу, першими колонізували Америку, застосовувавши ту ж модель управління, що була в Аль-Андалус. Через десять років після відкриття Колумба влада на Гаїті була видана Ніколасу де Овандо з ордену Алькантара, заснованого під час Реконкісти. Як і на Піренейському півострові, мешканці Гаїті були надані новим землевласникам, в той час релігійний орден займався врядуванням. Поступово була впроваджена система енком'єнда, яка надавала землю європейським поселенцям.

Відносно велике непорозуміння полягає в тому, що невелика кількість конкістадорів завоювали великі території завдяки лише епідеміям хвороб та своїм могутнім кабальєро. Недавні археологічні розкопки наводять на думку про чисельні іспансько-індійські альянси. Разом з кіннотою та різноманітними знаряддями, як, наприклад, зброя для облоги, іспанські конкістадори використовували розбіжності серед місцевих етнічних груп та застосовували їх з власними силами.[3] Але навіть з цими резервами в європейців все ще були великі труднощі при заснуванні колоній або ініціюванні мирних договорів, як це видно з Арауканської та Другої Семінольської воєн, війни Червоної Хмари та Повстання Понтіака. Ернан Кортес зрештою завоював Мексику і Тласкалу у 1519-1521, в той час як 40,000 інків-ренегатів (відступників) на чолі з Франциско Пісарро завоювали Імперію інків у період між 1532 та 1535 роками [48, с. 67].

За перші півтора століття після подорожі Колумба корінне населення Південної та Північної Америки зменшилось приблизно на 80% (від близько 50 млн в 1492 році до 8 млн у 1650 році), в основному через спалахи захворювань із Старого світу, але часто і через вбивства та примусову працю (міта – форма примусової праці, відновлена в Імперії інків, текітл – в Імперії ацтеків). Конкістадори замінили корінних американських олігархів, зокрема, через змішані шлюби з представниками місцевої еліти. У 1532 році імператор Священної Римської імперії Карл V ввів посаду віце-короля Мексики, яку зайняв Антоніо де Мендоса, щоб запобігти відновленню незалежності в землях, завойованих Кортесом. Через два роки Карл V підписав Нові Закони (які замінили Бургоські закони 1512 року), що забороняли рабство та репартимент (розподіл земель, місцевого населення та товарів між колоністами), але також оголошували всі американські землі його власними, а усе автохтонне населення його підданими [21, с. 65].

Коли в травні 1493 року Папа Олександр VI видавав буллу, якою гарантував надання нових земель Королівству Іспанії, взаємні вимоги евангелізації місцевого населення. Таким чином, під час другої подорожі Колумба бенедиктинські ченці супроводжували його разом з іншими дванадцятьма священниками. Оскільки рабство було заборонене серед християн і могло накладатися на нехристиянських військових полонених або людей, що вже були продані рабами, дебати про християнізацію точилися впродовж всього XVI століття. У 1537 році папська булла *Sublimis Deus* визнавала, що корінні американці мають душу, що забороняло їхнє поневолення, але не припинило дебатів. Дехто стверджував, що місцевий, який повстав, а потім був схоплений, міг все ж стати рабом. Процес християнізації мав спочатку насильницький характер: коли перші францисканці прибули до Мексики у 1524 році, вони спалили місця поклоніння язичників, відчувивши значну частину місцевого населення. У 1530-х роках вони розпочали адаптацію християнства до місцевих звичаїв, у тому числі будівництво нових церков на місцях стародавніх культових споруд, що призвело до суміші християнства Старого Світу з місцевими релігіями.[4] Іспанська Римо-Католицька церква, потребуючи праці корінного населення та співпраці з ним, проповідувала кечуа, науатль, гуарані та іншими індіанськими мовами, що сприяло поширенню корінних мов. У 1523 році Фрей Педро де Ганте заснував одну з перших шкіл для корінних американців. Щоб винагородити війська, конкістадори часто виділяли індіанські міста своїм солдатам. В деяких місцях були введені чорношкірі африканські раби для заміни роботи корінних американців, особливо у Вест-Індії, де корінне населення на багатьох островах наближалось до зникнення. За цей час португальці поступово перейшли від первісного плану заснування торгових пунктів до обширної колонізації території сучасної Бразилії. Вони завезли мільйони рабів для роботи на своїх плантаціях. Португальський та іспанський королівські уряди сподівалися правити цими поселеннями та збирати не менше 20% усіх скарбів (5-та частина королю, яку збирав Каса-де-Контратасьон), які коли-небудь знаходили, окрім збору всіх видів податків. До кінця XVI ст. американське срібло складало одну п'яту загального бюджету Іспанії. У XVI столітті приблизно 240 тис. європейців досягли американських портів [44, с. 51].

Отже, інки використовували дипломатичну тактику, вели переговори з сусідніми племенами з подарунками, а також використовували сімейний стан або політичні союзи. У випадку, якщо було щось, що не вийшло, вони проводили військові завоювання. Це правда, що немає інших племен, які могли б дорівнювати інкам, або в чисельності населення, або у військовій силі, але вони будували свої адміністративні та економічні системи значною мірою на регіональних структурах [44, с. 93].

Джерела та література

1. Галич М. История доколумбовых цивилизаций / М. Галич. – М.: Знание, - 1990. -258с.
2. Гуляев В. И. Древние цивилизации Америки / В. И. Гуляев. - М.: Мысль, - 1985. - 284с.
3. Калмыков Н. П. История Латинской Америки / Н. П. Калмыков/- М.: Наука, - 1999. -485с.
4. Посконина О. И. История Латинской Америки / О.И. Посконина. -М.: Вест Мир, - 2005. -248с.
5. Строганов А.И. Новейшая история стран Латинской Америки / А. И. Строганов. – М.: Высшая школа. – 1995. - 407с.

УДК: 94:325.3 (8+728)''14/ 16''

І. Лашта

КОЛОНІЗАЦІЯ ПІВДЕННОЇ І ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ В XV –XVII СТОЛІТТІ

У статті йде мова про спроби різних європейських держав заснувати колонії в Америці які не увінчалися помітними успіхами. А саме Волтер Ралі за наказом Королеви Англії Єлизавети I зробив дві спроби заснувати постійне поселення в Північній Америці, які також були невдалими. В статті висвітлено надзвичайно важке життя колоній та напружені стосунки з корінним населенням. Нова Франція досягла найбільших своїх розмірів. Вона включала п'ять провінцій.

Ключові слова: Колонізація, Волтер Ралі, узбережжя Вірджинія, "Вірджинський тютюн", "суміш Вірджинії".

The article talking about the efforts of various European countries establish colonies in America who have not been notable successes. Namely Walter Raleigh by order of Queen Elizabeth I of England made two attempts to establish a permanent settlement in North America, which also failed. The article highlights the extremely difficult living facilities and strained relations with the indigenous population. New France reached its largest size. It included five provinces.

Keywords: Colonization, Walter Raleigh, the coast of Virginia, "Virginia tobacco", "blend of Virginia".

До середини XVI-го століття домінування Іспанії на американському континенті було майже абсолютним, колоніальні володіння, що тягнулися від мису Горн до Нью-Мексико, приносили величезні доходи королівській скарбниці. Спроби інших європейських держав заснувати колонії в Америці не увінчалися помітними успіхами.

Але в той же час почав змінюватися баланс сил у Старому Світі: королі витрачали потоки срібла і золота, що текли з колоній, і мало цікавилися господарством метрополії, котре під тягарем неефективного, корумпованого адміністративного апарату, лезвікального засилля і відсутності стимулів до модернізації почало все більше відставати від економіки Англії, яка швидко розвивалася. Іспанія поступово втрачала статус головної європейської наддержави і володарки морів. Багаторічна війна в Нідерландах, величезні кошти, що витрачалися на боротьбу з Реформацією по всій Європі, конфлікт з Англією прискорили занепад Іспанії. Останньою краплею стала загибель Непереможної Армади в 1588 році. Після того, як англійські адмірали, а більшою мірою жорстокій штурм розгромили найкрупніший флот того часу, Іспанія відійшла в тінь, ніколи більше не отговтавшись від цього удару [1, с. 84]. Лідерство в «естафеті» колонізації перейшло до Англії, Франції та Голландії.

У 1585 і 1587 роках сер Волтер Ралі (англ. Walter Raleigh) за наказом Королеви Англії Єлизавети I зробив дві спроби заснувати постійне поселення в Північній Америці. Розвідувальна експедиція досягла американського берега в 1584 році і назвала відкрите узбережжя Вірджинія (англ. Virginia - "Невинна") на честь "королеви-діви" Єлизавети I, яка ніколи не виходила заміж. Обидві спроби закінчилися невдачею - перша колонія, заснована на острові Роанук недалеко від узбережжя Вірджинії, виявилася на межі загибелі через атаки індіанців і нестачі запасів та була евакуйована сером Френсісом Дрейком у квітні 1587 року. У липні того ж року на острів висадилися друга експедиція колоністів чисельністю 117 чоловік. Планувалося, що навесні 1588 року в колонію прибудуть кораблі із спорядженням і продовольством. Проте з різних причин експедиція постачання затрималася майже на півтора року. Коли вона прибула на місце, всі споруди колоністів були в цілості, проте ніяких слідів людей, за винятком останків однієї людини, знайдено не було. Точна доля колоністів не встановлена до цього дня [1, с. 43].

На початку XVII століття в справу вступив приватний капітал. У 1605 році відразу дві акціонерні компанії отримали від короля Якова I ліцензії на заснування колоній у Вірджинії. Слід враховувати, що в той час терміном "Вірджинія" позначалася вся територія північноамериканського континенту. Перша з компаній «Лондонська Вірджинська Компанія» отримала права на південь, друга «Плімутська компанія» на північну частину континенту. Незважаючи на те, що офіційно обидві компанії проголошували основною метою поширення християнства, отримана ліцензія дарувала їм право "шукати і добувати всіма способами золото, срібло і мідь". 20 грудня 1606р. колоністи вирушили в плавання на борту трьох суден і після важкого, майже п'ятимісячного плавання, під час якого декілька десятків померли від голоду і хвороб, у травні 1607 року досягли Чесапільської Бухти. Протягом наступного місяця ними був побудований дерев'яний форт, названий на честь короля Форт Джеймс (англійська вимова імені Яків). Пізніше форт був перейменований на Джеймстаун - перше постійне британське поселення в Америці [1, с. 90].

Офіційна історіографія США вважає Джеймстаун колицею країни, історія поселення і його лідера капітана Джона Сміта висвітлена в багатьох серйозних дослідженнях і художніх творах. Останні, як правило, ідеалізують історію міста і першопрохідців що населяли його, (наприклад популярний мультфільм Покахонтас). Насправді перші роки колонії були надзвичайно важкими, в голодну зиму 1609 - 1610 рр. з 500 колоністів живими залишилося не більше 60, і, за деякими свідченнями, ті, що вижили, були змушені вдатися до канібалізму, щоб пережити голод [5, с.187].

У наступні роки, коли питання фізичного виживання вже не стояло так гостро, двома найважливішими проблемами були напружені стосунки з корінним населенням і економічна доцільність існування колонії. На розчарування акціонерів «Лондонської Вірджинської Компанії» ні золота, ні срібла колоністами знайдено не було, і основним товаром на експорт була корабельна деревина. Ситуація змінилась у 1612 році, коли фермерові і землевласникові Джону Рольфу вдалося схрестити місцевий сорт тютюну, який вирощували індіанці, з сортами, завезеними з Бермудських островів. Гібриди були добре пристосовані до клімату Вірджинії і в той же час відповідали смакам англійських споживачів. Колонія придбала джерело надійного доходу, і на довгі роки тютюн став основою економіки і експорту Вірджинії, а словосполучення "Вірджинський тютюн", "суміш Вірджинії" уживаються як характеристики тютюнових виробів і досі. Через п'ять років експорт тютюну склав 20,000 фунтів, ще через рік він був подвоєний, а у 1629 році досяг 500,000 фунтів. Джон Рольф надав ще одну послугу колонії: у 1614 році йому вдалося домовитися про мир з місцевим індіанським вождем. Мирний договір був скріплений шлюбом між Рольфом і дочкою вождя Покахонтас [5, с. 38].

У 1619 році сталися дві події, що істотно вплинули на всю подальшу історію США. Цього року губернатор Джон Ярдлі прийняв рішення передати частину влади Раді Бюргерів, започаткувавши тим самим перші в Новому Світі виборні законодавчі збори. Перше засідання ради відбулося 30 липня 1619 року [15, с. 385].

У тому ж році колоністами була придбана невелика група африканців ангольського походження. Хоча формально вони не були рабами, а мали тривалі контракти без права розірвання, з цієї події прийнято відлічувати історію рабовласництва в Америці.

У 1622 році майже чверть населення колонії була знищена повсталими індіанцями. У 1624 році ліцензія Лондонської Компанії, справи якої прийшли в занепад, була відкликана, і з цього часу Вірджинія стає королівською колонією. Губернатор призначався королем, проте рада колонії зберегла значні повноваження.

До 1712 року Нова Франція досягла найбільших своїх розмірів. Вона включала п'ять провінцій:

– Канада (південна частина сучасної провінції Квебек), розділена у свою чергу на три «уряди»: Квебек, Три Річки (фр. Trois-Rivières), Монреаль і залежна територія Pays d'en Haut, що включала сучасні канадські і американські регіони Великих Озер, з яких порти Поншартран (Детройт) (фр. Pontchartrain) і Мішіїмакінак (фр. Michillimackinac) були практично єдиними полюсами французького заселення після руйнування Гуронії;

– Акадія (сучасні Нова Шотландія і Новий Брауншвік);

– Гудзонова затока (сучасна Канада);

– Нова Земля;

– Луїзіана (центральна частина США, від Великих Озер до Нового Орлеану), підрозділена на два адміністративних регіони: Нижня Луїзіана і Іллінойс.

Джерела та література

1. Астахов О.І. История буржуазного конституционализма . Т. 1 / О.І. Астахов. - М.: АСТ, 1983. - 275 с.
2. Васильев Л.С. История Востока / Л. С. Васильев . - М.: Образование, 1994. - 375 с.
3. Верн Жюль. История великих путешествий / Жюль Верн . - М.: Звание, 1993. - 328 с.
4. Лъин А.П. Проблема истории Индии и стран Среднего Востока / А.П. Лъин. -М.: Современник, 1972. - 585 с.
5. Молчанов М.М. Четвертая республика / М.М. Молчанов . - М.: Литера, 1963. - 365 с.

УДК 94 (477) "14/15"

Р. Петраускас

МЕЖДУ ВИЛЬНОСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV– НАЧАЛЕ XVI ВВ.¹

Стаття присвячена вивченню соціального контексту призначень на посаду і правління київських намісників/воєвод другої половини XV – початку XVI ст.: мотиви призначення, керуючись якими підбиралися кандидати на посаду, походження воєвод, їх родинні зв'язки, характер правління в Києві, особисті контакти у середині Київської землі та у сусідніх українських землях.

Ключові слова: Київ, воєводи, намісники, управління.

Article is devoted to studying of a social context of appointments to the post and boards of the Kiev deputies/voivodes of the second half of the 15th – the beginning of the 16th centuries: motives of appointment, being guided with which candidates for a position, an origin of voivodes, their related communications, character of board in Kiev, personal contacts in the Kiev earth and in the neighboring Ukrainian lands were selected.

Keywords: Kiev, governor of province [«voivode»], deputies, governing.

¹ Первая публикация статьи осуществлена в издании: Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – Т. II. – С. 47–59.